

Handläggare
Ann-Kristin Sandebjer och
Lena Tengvall
Telefon: 08 508 25407/408**Till**
Socialnämnden

Granskning av bostad med särskild service inom socialpsykiatri

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner funktionshinderinspektörernas rapport
2. Socialnämnden delger Enskede-Årsta-Vantörs, Farsta, Hässelby-Vällingby, Rinkeby-Kista och Skärholmens stadsdelsnämnder föreliggande rapport

Gillis Hammar
FörvaltningschefFredrik Jurdell
Avdelningschef

Sammanfattning

Aktuell granskning avser kvalitet i bostad med särskild service, inom socialpsykiatri, i Enskede-Årsta-Vantörs, Farsta, Hässelby-Vällingby, Rinkeby-Kista och Skärholmens stadsdelar. Sju enheter och 62 personer ingick i granskningen. Målgruppen kan definieras ha väsentliga och varaktiga svårigheter och medelåldern i gruppen är hög. Kvalitets- och ledningssystem på enhetsnivå finns i alla utom en verksamhet. Skriftliga rutiner för brandsäkerhet finns men riktad information till brukarna och brandövningar behöver i stort förbättras.

Totalt behöver den sociala dokumentationen utvecklas, dock fanns exempel på bra genomförandeplaner. Goda exempel på arbetssätt kring etiska dilemman fanns på några enheter, liksom chefernas engagemang för att nå perspektivskifte i synsätt mellan personal och brukare. Autonomi i samband med måltider är grundläggande och stora skillnader förekom mellan enheterna. Endast tre enheter erbjöd lägenheter med fullvärdiga kök, ett viktigt led i återhämtning och oberoende. Varierande forum för brukarinflytande finns på alla enheter men endast få aktiva och engagerande.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Funktionshinderrådet har behandlat ärendet 4 juni 2014.

Bakgrund

Funktionshinderinspektörerna har i uppdrag att granska kvaliteten i biståndsbedömda insatser inom funktionshinderområdet, inklusive socialpsykiatrin. Arbetet utgår från Socialstyrelsens kvalitetsområden och utförs enligt en framtagen granskningsmodell. Granskningarna belyser såväl myndighetsutövning som utförarverksamhet och bevakar likställigheten över staden. Återkopplingar sker i dialogform till chefer, personal och råd för funktionshinderfrågor, i syfte att bidra till kvalitetsutveckling. Uppdraget har ett generellt brukarperspektiv, vilket innebär kontakter med brukare i berörda verksamheter liksom intresseorganisationer.

Psykisk funktionsnedsättning

Målgruppen kan definieras som personer med väsentliga och varaktiga svårigheter att utföra aktiviteter inom viktiga livsområden, till följd av psykisk sjukdom/ohälsa. Psykiatrireformens, 1995, intentioner var att öka gruppens deltagande i samhällslivet, liksom självbestämmande och delaktighet. Ansvar för boende och sysselsättning övergick från landsting till kommun. Trots behov har en stor andel av gruppen inga insatser från socialtjänsten, utan får stöd från anhöriga eller avstår helt från stöd.¹

Bostad med särskild service

Bostad med särskild service kan bli aktuell vid omfattande tillsyns- och stödbehov. Insatsen omfattar omsorg, stöd och service, samt gemensamma utrymmen, förutom den enskildes lägenhet. Möjlighet finns även till en mellanform benämnd servicebostad. Gruppboendestad kan utformas olika och gynnsamma faktorer för normalisering är närmiljön, husens utseende liksom antal personer.² Socialstyrelsen anger att andan liksom kvaliteten, i gruppboendestaden till stor del är avhängigt av personalen, av de boende framkom att gynnsamt arbetssätt är uthållighet, motiverande och bestämdhet. Samtidigt som gruppboendestaden är ett hem är den en arbetsplats och viss risk finns för att det senare kommer att dominera, enligt forskning.³ Insatsen boende ges till 928 personer i Stockholms stad, varav 190 personer har bostad med särskild service/gruppboendestad, övriga har

¹ *Bostad med särskild service, en forskningsöversikt*, Socialstyrelsen, artikelnr. 2011-2-6

² *Bostad med särskild service, en forskningsöversikt*, Socialstyrelsen, artikelnr. 2011-2-6

³

stödboende i någon form. Alternativet serviceboende används inte inom stadens socialpsykiatri.

Ärendet

Granskningsresultat

På temat helhetssyn och delaktighet har sju gruppboendestäder granskats i stadsdelarna Enskede-Årsta-Vantör, Farsta, Hässelby-Vällingby, Rinkeby-Kista och Skärholmen, med avseende på insatsens kvalitet. Granskningen utgör ett komplement till föregående, avseende myndighetsutövning i nämnda stadsdelsnämnder. Aktuell granskning omfattar 62 personer, av stadens 190 som erhåller insatsen.

Boendeenhet	Stadsdel/geografiskt
Hagsätra/Aleris (14/10)	Enskede-Årsta- Vantör
Lingberga/Nytida/Ambea (8/6)	Farsta
Nybacken/ Stora Sköndal (26/7)	Farsta
Ekeby/Aleris (24/15)	Hässelby-Vällingby
Akalla/kommunal (17/14)	Rinkeby-Kista
Solholmen/kommunal (14/6)	Skärholmen
Syrenen/Nytida/Ambea (12/4)	Skärholmen

Bild 1. Aktuella gruppboendestäder. Inom parentes anges antal personer i boendet respektive antal personer som ingått i granskningen

Granskningsresultat från verksamheterna har sammanställts i rapporten utifrån de fem kvalitetsområden som anges av Socialstyrelsen och SKL⁴ där placering inom nivåerna, låg, medel och hög har skett utifrån kvalitetskriterier i en gruppboendestad.

Akalla

Lokalerna består av två våningsplan med långa korridorer med enskilda lägenheter som har fullvärdiga kök samt gemensamma utrymmen. Enskilda lägenheter håller fullgod standard men i övrigt motverkar lokalernas utformning, antal boenden, låsta dörrar, samt indiskret medicindelning hemlika förhållanden i boendet. Enheten saknar kvalitets- och ledningssystem, har brister i social dokumentation och brandövning på enheten är eftersatt. Brukarnas delaktighet kan bli bättre vad gäller brukarmöten och genomförandeplaner. Arbetssättet anges vara ESL men framgick inte tydligt vid inspektörers besök. Endast en gruppaktivitet förekom med få deltagare.

Ekeby

Boendet består av två hus med gemensamhetsutrymmen och lägenheter, som enbart har rum och kökvrå. Administration och personalrum är förlagt till ett separat hus. Helhetsintrycket är gott, men avsaknaden av eget kök drar ned helhetsintrycket. Ekeby har ett kvalitets- och ledningssystem kopplat till Aleris gemensamma. I systemet ingår även en "whistleblowerfunktion". Den sociala dokumentationen behöver utvecklas. Brandövning med brukarna har genomförts och enheten har ett uttalat delaktighets- och brukarperspektiv med informationsbroschyr och föreläsningar riktade till dem.

Hagsätra

Boendet består av ett hus i markplan med långa korridorer och alltför små gemensamma utrymmen där alla inte kan vistas samtidigt. Endast personalen har tillgång till köksdelen. Enskilda lägenheter har inte fullvärdiga kök och några som besöktes var eftersatta ur flera aspekter. Personalen har ombudsfunktioner som t.ex. aktivitetscoach, även ett aktivitetsrum samt surfplatta, vilket kan ses som positivt. Kvalitets- och ledningssystem finns inlagt i Aleris gemensamma, liksom en "whistleblowerfunktion". Boendemöten finns men fungerar inte fullt ut. Arbetssättet anges vara ESL, vilket inte framgick tydligt vid inspektörernas besök, men framträder mer i genomförandeplaner. För att nå en högre kvalitet i boendet behöver särskilt lokalerna ses över.

Lingberga

Boendet består av två avdelningar med olika ingångar och har väl tilltagna gemensamma lokaler samt enskilda lägenheter med fullvärdigt kök. Enheten har kvalitets- och ledningssystem kopplat till Nytida/Ambeas gemensamma. Såväl förvaring som utformning av social dokumentation samt brandsäkerheten behöver förbättras. Arbetssätt anges vara enligt ESL, vilket inte tydligt framträdde och implementering ska ske, enligt ansvariga. Boendet erbjuder aktiviteter dagligen, morgonmöten för brukarna liksom lunch på träfflokalen, vilket kan ses som positivt. Däremot fanns begränsande anvisningar för brukarna uppsatta, vilket inte kan anses förenligt med ett särskilt boende.

Nybacken

Boendet består av tre våningar och ligger inom Stora Sköndals område. Gemensamma utrymmen kan ses som hemlika vad gäller tillgänglighet och inredning men de enskilda lägenheterna saknar fullvärdigt kök. Vad gäller kvalitets- och ledningssystem, hänvisar enheten till Sköndals övergripande, social dokumentation liksom

rutiner för brandsäkerhet var även utvecklingsområden. Arbetssätt och bemötande kunde vara personbundet och inte sägas vara i linje med ESL, vilket emellertid tydliggjordes något av formulering i genomförandeplaner. Brukarnas möjlighet till inflytande vid brukarmöte var svårtolkad, medan måltidssituationer höjde intrycket. Gymnastik, besök av volontärer och tillgång till buss bidrar till en höjning av kvaliteten i boendet.

Solholmen

Boendet är inrymt i större byggnad med flertalet olika verksamheter och består av lång korridor med gemensamma utrymmen och enskilda lägenheter. Gemensamma lokaler kunde ses som något trånga liksom slitna och viss renovering av ytskikt planerades. Enskilda lägenheter höll högre standard med fullvärdiga kök.

Enheten har ett kvalitets- och ledningssystem, men den sociala dokumentationen behöver förbättras. Rutiner för brandsäkerhet var oklara. Boendet erbjuder inte aktiviteter utan hänvisar främst till träfflokal i samma hus. Arbetssättet framstod inte i enlighet med ESL utan mer personbundet. Brukarmöten fungerade inte fullt ut medan däremot genomförandeplanerna präglades av delaktighet. Enhetschef var tillgänglig för brukarnas direkta synpunkter. Inspektörer kan instämma i verksamhetens beskrivning om att en positiv förändring påbörjats, från sympati mot empati, vilket är i linje med ett synsätt i tiden.

Syrenen

Boendet är inrymt i större byggnad med flertalet olika verksamheter och består av en korridor. Gemensamma utrymmen kan beskrivas som föredömliga med avseende på standard, vilket dock inte motsvaras i de enskilda lägenheterna. Dörr mellan korridor och hisshall stod öppen men behöver hållas stängd för ökad brandsäkerhet. Enhetens kvalitets- och ledningssystem är inlagt i Nytida/Ambeas gemensamma, men förvaring av pärmar med personuppgifter behöver ses över. Social dokumentation är varken regelbunden eller systematisk men en checklista finns för introduktion av nyinflyttade. Enheten erbjuder informationsblad till brukarna liksom veckomöten med menyval. Olika aktiviteter finns som: daglig gymnastik, målargrupp promenader/utflykter och biokväll. Däremot behöver enheten se över sitt arbetssätt och bemötande med avseende på måltidssituationer för att uppmuntra brukarnas självständighet. Boendet har förutsättningar, förutom de enskilda lägenheternas begränsningar, möjlighet att uppnå hemlika förhållanden, enligt inspektörerna.

Sammanfattande analys

Självbestämmande och integritet

Forum för brukarinflytande finns på alla granskade enheter men med varierande regelbundenhet och engagemang. Uppsatta regler och anvisningar förekom på en enhet, men hör inte hemma i ett boende, då kan förmedla en institutionskänsla. Etiska dilemman kan uppstå vad gäller städning och hygien, där såväl brukarens integritet som personalens arbetsmiljö berörs. Inspektörerna ser kontinuerliga diskussioner i etiska frågor samt regelbundna uppföljningar som ett led i ett förebyggande arbete. Ett perspektivskifte i förhållandet mellan personal och brukare framstår särskilt på två enheter och inspektörerna kan konstatera att chefernas engagemang är av stor betydelse för implementering av förändrade arbets- och synsätt. Autonomi i samband med måltider är en grundläggande faktor för ett självständigt liv och stora skillnader förekom mellan enheterna vad gäller matsedel, miljö och servering. Endast tre enheter hade kök med möjlighet till matlagning, ett viktigt led i återhämtning och oberoende.

Trygghet och säkerhet

Inspektörerna vill understryka betydelsen av tydliga beställningar, där såväl brukarens behov som resurser framgår, som underlag till utförarna. Ingen av de granskade enheterna kunde uppvisa en fullgod dokumentation, särskilt uppmärksammades otillräckliga noteringar och inkonsekvent rubriksättning. Någon enhet har tagit fram en vägledning vad gäller ordval och formuleringar, vilket kan fylla en viktig funktion. Alla enheter hade någon form av skriftliga rutiner för brandsäkerhet men riktad information till brukarna, liksom brandövningar behöver förbättras vid flertalet enheter.

Tillgänglighet

Information, framför allt på Jämför Service, är av yttersta vikt för brukarnas delaktighet och måste kontinuerligt uppdateras för att vara korrekt. På de flesta enheter saknas såväl informations- som introduktionsmaterial riktat till brukarna. Av trygghets- och säkerhetsskäl kan låsta dörrar krävas, vilket måste hanteras så att inte institutionskänsla uppstår. Inspektörerna menar att kognitiva hjälpmedel kan öka brukarnas självständighet, men att svårigheter med förskrivning och personalens inställning påverkar tillgången. För tillgänglighet i fysisk bemärkelse måste gemensamma ytor vara anpassade för alla, vilket inte helt uppfylldes i granskningen.

Kunskapsbaserad verksamhet

Lägre utbildning men lång erfarenhet, ofta från psykiatrisk vård, är representativt för merparten av personalen på gruppboendena. Enhetliga arbetssätt saknades överlag trots att de flesta utbildats i ESL. Särskilt två boenden arbetar förändringsinriktat, ett har t.ex. flyttat personalrummen från boendedelen och har ett systematiserar arbetssätt som gör skillnad för brukarna.

Vid föregående granskning påvisade inspektörerna bristande dokumentation av uppföljning på beställarsidan, vilket nu kan konstateras även hos utförarna. Inspektörerna efterfrågar särskilt uppgifter om brukarnas önskemål och synpunkter.

Målgruppen har komplexa behov och ofta sviktande fysisk hälsa. Några enheter erbjuder gymnastik och promenader men generellt sett är hälsa lågt prioriterat. Stadens planerade satsningar på friskvård med PRIO- medel kan ses som angeläget för personer i gruppboendestad. Inspektörerna har även lyft brukarnas möjlighet att ansöka om kontaktperson, bl a som ett led i att bryta social isolering.

Helhetssyn

Vid utformning av bostäder enligt SoL, hänvisas till regelverk i LSS då regler för SoL saknas.⁵ Kriterier för att undvika institutionell prägel anges, t.ex. samlokalisering med andra kategoriboenden, vilket endast två enheter uppfyllde. Antal personer är ett annat kriterium och medeltal på 16 personer uppvisades i de sju boendena. Ytterligare ett krav i LSS-bostäder är fullvärdigt kök, vilket endast uppfylldes av tre enheter. Andra faktorer som inspektörerna noterat motverka hemkänsla; dörrskyltar för expedition, indiskret medicindelning, låsta dörrar till gemensamma lokaler, ojämnt bemötande, möten som benämns rond, personalens nyckelhantering, uppsatta trivselregler, personalhantering av den privata posten och cigarettutdelning. Inspektörernas mening är att ingen av de granskade enheterna alltigenom kunde anses hemlik.

Medelåldern hos de boende är hög, endast ett fåtal har sysselsättning eller besöker träfflokal. Många vistas därmed till stor del i boendet, vilket bör ses mot boendets utbud av aktiviteter. I praktiken framstod brukarnas tillfällen till aktiviteter och stimulans som mer eller mindre begränsade och stora skillnader mellan enheter framkom. Inspektörerna menar att brukarnas möjligheter

gynnas av; efterfrågan i beställning, boendets inställning och prioritering, inventering av önskemål och motivationsarbete i boendet, aktivitetscoach och aktivitetsrum.

Efter fyllda 65 år övergår handläggningsansvaret till äldreomsorgen med andra rutiner. Kvarboendeprincipen medför att brukaren oftast bor kvar och medelåldern i boendet ökar, vilket bl. a kan påverka yngres val av boende men även förändrade arbetssätt utifrån brukarnas behov. Inspektörerna ser detta som en strategiskt viktig fråga för framtida planering.